

Tanulmányok - fejezet

Dr. SZABÓ ÁRPÁD — *merő*

A SZENTLÉLEK FOGALMA A BIBLIÁBAN* — *elmu*

A szentlélek a Biblia kulcsfogalmai közé tartozik. Ismerete nemcsak a tájékozódást könnyíti meg a bibliai teológia világában, de hozzásegít evangéliumi alapon álló hitfelfogásunk kérdéseinek a tisztázásához, jobb megértéséhez is.

A Bibliában két fogalmat találunk a lélek, szentlélek megjelölésére. Az Ószövetségben a héber *ruah*, amely 378-szor fordul elő a szövegekben, míg az Újszövetségben a görög *pneuma*, amely 379-szer található meg az ide tartozó iratokban.

I. A ruah és pneuma jelentésének alapterületei — *Alam 1*

Már a legkorábbi héber gondolkozásban a ruah-nak számos jelentésével találkozunk, s valamennyi egyaránt jelentős.

1. *Szél*: mint láthatatlan, titokzatos hatalmas erő. Néhány példa ennek szemléltetésére: Imóz 8,1: „...szelet bocsátott Isten a földre”. (Lásd még 2Móz 10,13.19: Péld 25,23).

A szél kifejezésben rendszerint az erő vagy az erőszak fogalma is jelen van: 1Kir 19,11 „És amikor elvonult az Úr, nagy erős szél szaggatta a hegyeket” (2Móz 14,21: Zsolt 55,8).

2. *Lélegzet*: (ti. gyenge szél) vagy lélek. Tehát ugyanaz a titokzatos erő, amelyet az ember (és az állatok) életének és életerejének tekintettek. Meg lehet zavarni, vagy bizonyos irányban működtetni: Imóz 41,8. „nyugtalanná vált a lelke”, Józ 5,1: „megdermedt a szívük, és elállt a lélegzetük...” (1Kir 10, 5; Zsolt 143,7; Bir 15,19). Tehát az a dinamikus erő, amely az embert alkotja, ami aztán lehet egészen gyenge (sőt a halálban eltűnik), vagy az életerő váratlan, erőteljes kiáradása.

3. *Isteni erő*: ahol a ruah-t olyan alkalmak leírásában használták, amikor az emberek maguktól bár, de váratlanul hajtottak végre valamit. Nem csupán az életerő kiáradásáról van itt szó, hanem a természetfeletti erő birtokbavételéről. Ezt különösen a korai időszak karizmatikus vezetőinél láthatjuk: Bir 6,34: „Ekkor az Úr felruházta lelkével Gedeont”, 13,25 „Az Úr lelke működni kezdett benne”, de a korábbi prófétáknál is szemléltethetjük. Az az isteni lélek volt, amely az eksztázist idézte elő, és a prófétát beszédre kényszerítette: 1Sám 10,6

* Elhangzott az 1998. november 20-21. között Budapesten tartott teológiai konferencián

„Akkor az Úrnak lelke reád fog szállani, és velük együtt profétálni fogsz, és más emberré leszel.”

A fentieket nem szabad úgy tekintenünk, mint egymástól eltérő jelentések egy csoportját, sokkal inkább a jelentések spektrumával állunk szemben, amelyben a fogalom különböző értelmei egybefolynak. Megfigyelhetjük ezt pl. a Zsolt 78,39-ben, ahol az 1. és 2. jelentés átfedésével találkozunk: „Azért eszébe vette, hogy test ők, és olyanok, mint az ellebbenő szél, amely nem tér vissza.” Az 1Sám 16,14-ben a 2. és 3. kapcsolatával: „És az Úrnak lelke eltávozott Saultól, és gonosz lélek kezdte gyötörni őt ...”. Míg Ezék 37,9-ben mindhárom jelentés együtt van: „És monda nékem: Profétálj a léleknek, profétálj embernek fia, és monddj a léleknek: Ezt mondja az Úr Isten: A négy szelek felől jöjj elő lélek, és lehelj ezekbe a megölettekbe, hogy megéledjenek.”

Kezdetben ezeket mind egyszerűen a ruah megnyilvánulásainak tekintették, és a jelentéseket nem különítették el szigorúan egymástól. Ezért nem szabad feltételeznünk, hogy a héber gondolkodásban különbséget tettek volna az isteni ruah és az emberi lélek között. Ellenkezőleg, az emberi lelket azonosítani lehet az istenivel. Pl. IMóz 6,3: „És monda az Úr: Ne maradjon az én lelkem örökké az emberben...”, vagy Jób 32,8: „Pedig a lélek az az emberben és a Mindenható lehelése, ami értelmet ad neki.”

Az is mindjárt nyilvánvaló lesz, hogy a ruah fogalma a létezést jelölő kifejezés. Középpontjában a titokzatos, félelmetes erővel kapcsolatos tapasztalat áll: a szél láthatatlan, hatalmas ereje, az életerő misztériuma, a természetfeletti átalakító erő - mindezek a ruah, az isteni energia megnyilvánulásai.

A későbbi használatban három jelentés lesz uralkodó, s ezek el is különülnek egymástól: emberi lélek, angyali vagy démoni lélek és isteni lélek (vagy szellem). Így pl. az Újszövetségben a pneuma negyvenszer szerepel az emberi személyiség állapotának leírására, ami által az Istennel való kapcsolat lehetségessé válik: Mk 2,8 „És Jézus azonnal észrevette az ő lelkével ..”, Lk 23,46 „Atyám a te kezeidbe teszem le az én lelkemet.”, Róm 8,16 „Ez a Lélek bizonyosságot tesz a mi lelkünkkel együtt, hogy Isten gyermekei vagyunk.”

Valamivel gyakoribb a tisztátalan, rossz, démoni léleknek a fogalma, egy olyan hatalomé, amelyet az ember mint szenvedést tapasztal meg, mint ártalmas korlátozását az Istennel és embertársaival való kapcsolata megélésének. Mt 8,16: „és egy szóval kiűzte a tisztátalan lelkeket ..” (lásd Mk 1,26-t is). Alkalmilag utalás történik a mennyei (jó) lélekre is (lásd ApCsel 23,8-9), vagy a halottak lelkére Lk 24,37: „Megrémülvén pedig és félvén, azt hívék, hogy valami lelket látnak.”

De az Újszövetségben a legtöbb utalás Isten Lelkére, a szentlélekre történik (több mint 250-szer). Ugyanakkor a korábbi szélesebb jelentésterület még mindig tükröződik olyan nem egészen világos helyeken, mint pl. Jn 3,8: „A szél fú, ahová akar, és annak zúgását hallod, de nem tudod honnan jő és hová megy: így van mindenki, aki Lélektől született.” És találunk számos olyan helyet is, ahol nem lehet végérvényesen meghatározni, hogy vajon az emberi lelket vagy az isteni Lelket érti-e a kifejezés alatt. Pl. 2Kor 4,13: „Mivel hogy pedig a hitnek mi bennünk is ugyanaz a lelke van meg ...”, 2Tim 1,7: „Mert nem

a félelemnek lelkét adta nekünk az Isten, hanem erőnek és szeretetnek és józanságnak lelkét.”

II. A keresztyénység előtti használat jellegzetességei

A ruah legrégebbi értelmezésében alig volt, vagy egyáltalán nem, különbség a természeti és a természetfeletti között. A szelet költői hasonlattal a Jáhve orrlukáiból kijövő fúvásnak képzelték el: 2Móz 15,10 „Leheltél leheltezzel, s tenger borítá be őket ...” Ézs 40,7: „Meggászradt a fű, elhullt a virág, ha az Úrnak szele fuvallt reá ...”. A ruah éppen ugyanaz a titokzatos életető erő volt, amelyet a legtalálóbban a szélben lehetett megtapasztalni, vagy egy próféta vagy karizmatikus vezető eksztázisában (révületében) meglátni.

Eredetileg az Isten Lelkét sokkal inkább az erő, hatalom értelmében, mintsem erkölcsi vonatkozásban használták. Nem volt még Isten szentlelke. Az Istentől jövő lélek mind a rossz, mind a jó irányában hathat, tehát egyszerűen mint természeti erőt képzelték el - Isten hatalma alatt - , amely bizonyos irányban erőt fejt ki.

Izrael nemzetté formálódásának időszakában az első vezetők tekintélyüket az isteni lélek különleges, eksztatikus megnyilvánulására alapozták, amint azt a bírák esetében már láttuk. Sámuel, akinek hírneve, mint „látó”-nak messze elterjedt, nyilvánvalóan az eksztatikus próféták egy csoportjának a vezetője volt, de Saulnál is láthatunk hasonló jeleket. Megjegyezzük, hogy a zene különleges szerepet játszott az eksztázis előidézésében. Lásd 1Sám 10,5-6: „Mikor pedig bemegy oda a városba, a próféták seregével fogsz találkozni, kik a hegyről jönnek le, előttük lant, dob, síp és hárfa lesz, s ők maguk prófétálnak. Akkor az Úrnak lelke reád fog szállani, és velük együtt prófétálni fogsz, és már emberré leszel.”

A következő időszakokban a fogalom változatos fejlődését figyelhetjük meg. Ebben a folyamatban a legfontosabb az a törekvés, hogy különbséget tegyen a természeti és természetfeletti, az Isten és az ember között. Az Isten-fogalom fejlődéséhez hasonlóan, ahol elmaradnak a korábbi élénk antropomorfizmus vonásai, a ruah is olyan fogalommá tisztul, amelyet egyrészt a természetfeletti jellemez, másrészt pedig az isteninek a pusztán embeirtől való megkülönböztetése.

Így jelenik meg a ruah és a nephes közti különbség: a ruah az emberben az Istennel való közvetlen kapcsolatot jelenti, és az emberi lét magasabb, azaz isteni dimenzióját jelöli. Zsolt 51,12: „Tiszta szívet teremts bennem, oh Isten, és az erős lelket újítsd meg bennem.” (vö. Ezék 11,19). Ezzel ellentétben a nephes egyre inkább az emberi tudat „alsóbb” aspektusára vonatkozik, a személyes, de pusztán emberi élet az emberben, az étvágy, az érzelmek és a szenvedélyek székhelye. Így készül el a megalapozása a Pálnál található élesebb különbségtételnek az érzéki (fizikai) és a lelki között. 1Kor 15,44: „Elvetetik érzéki test, feltámasztatik lelki test. Van érzéki test, és van lelki test is.”

Egy másik vonása ennek a folyamatnak, hogy a tekintély vagy a hatalom forrását nem az eksztázisban, mint a ruah megnyilvánulásában keresik,

hanem intézményes fogalmat látnak benne. Isten lelkének birtoklását úgy fogják fel, mint állandó, átruházott képességet. Feltehetően a király felkenetését is fokozatosan a lélek általi, ill. a lélekkel való felkenetésnek fogták fel és fejezték ki. 1Sám 16,13: „Vevé azért Sámuel az olajos szarut, és felkenete őt testvérei között. És attól a naptól fogva az Úrnak Jelke Dávidra szállott...”

A fogság előtti időszak legfeltűnőbb vonása a klasszikus vagy író próféták különös idegenkedése, hogy elhivatásukat az isteni léleknek tulajdonítsák. Sem a J.e. 8. századi próféták: Ámos, Hózeás, Ézsaiás és Mikeás, sem a 7. századiak: Jeremiás, Zofóniás, Habakuk nem utalnak a lélekre, mint prófétai prédikálásuk hitelesítőjére. Amikor elhivatásukról beszélnek, előszeretettel hivatkoznak Isten szavára (Ám 3,8: „Az én Uram, az Úr szólt, ki ne prófétálna”), Isten kezének megragadó kényszerére (Jer 15,17: „a Te hatalmad miatt egyedül ültem”).

Mi lehetett ennek az oka? Ma már nem tudunk rá válaszolni, talán az, hogy a ruah-t túlságosan az eksztázissal azonosították mind Izraelben, mind a Közel-Kelet más részein, vagy talán mert kikeltek a kultuszi professzionizmus ellen, vagy pedig már akkor kialakult az a meggyőződés, hogy az isteni lélek tevékenysége elsődlegesen eszkatologikus.

A fogságban és a fogság utáni időszakban a lélek tevékenysége előtérbe kerül. Kihangsúlyozták az isteni lélek inspiráló szerepét a próféciaiban, sőt úgy értelmezték, hogy a korábbi prófétákat is a lélek ihlette. Nehém 9,30: „s bizonyosságot tettél ellenük lelkeddel, prófétáid által ...”. Annak kifejezésére, hogy Isten az ő lelkén keresztül van jelen a világ és az ember életében Zsolt 51,13 szemléletes: „Ne vess el engem a te orcád elől, és a te szent lelkedet ne vedd el tőlem.” Ugyanakkor kapcsolatot fedeznek fel az isteni lélek és az esztétikai-erkölcsi értékek között. Valószínű, hogy ez abból a megfontolásból táplálkozik, miszerint a lélek a szent és jó Istennek a lelke. Ez néhány szerzőt arra indít, hogy az isteni lelket „szent léleknek” nevezze, habár ez a kifejezés mindössze 3-szor fordul elő az egész Ószövetségben, az egyik éppen a fent idézett Zsolt 51,13.

Egy másik hangsúly, amelyik elég ritkán és különböző időszakokban jelentkezik, az isteni léleknek a teremtés művével való társítása. 1 Móz 1,2: „és az Isten lelke lebegett a vizek felett”. A Zsolt 139,7-ben a ruah-t Isten kozmikus jelenléteként tünteti fel: „Hová menjek a te lelked elől, és a te orcád elől hová fussak?”

Valószínű, hogy keresztény szempontból mindenképp között a legfontosabb az a meglátás, amely szerint a kor prófétai körei az isteni ruah-t fokozatosan eszkatológiai értelemben és kifejezésekben fogták fel, mint a Vég hatalmát, s az új korszak meghatározó jelét. Az isteni lélek új teremtést fog hozni. Újjáteremti az embereket, hogy örülhessenek az Istennel való valóságosabb és azonnali kapcsolatuknak. Jer 31,33: „Hanem ilyen lesz az a szövetség, amelyet Izrael házával fogok kötni, ha eljön az ideje - így szól az Úr - : Törvényemet a belsejükbe helyezem, szívükbe írom be. Én Istenük leszek, ők pedig népemmé lesznek.”

Az intertestamentális korban az isteni lélek szerepe erősen lecsökkent. A hellenisztikus bölcsesség-irodalomban a léleknek nem tulajdonítottak fon-

tosságot. Az isteni-emberi kapcsolatában teljes mértékben a bölcsesség az uralkodó. Ebben az értelemben a ruah csupán egyik módja lesz a bölcsesség meghatározásának, sőt magát a próféciaát is inkább bölcsességnek, mintsem az isteni léleknek tulajdonították.

Philo kísérletében, hogy a zsidó teológiát egybeolvassza a görög filozófiával, az isteni lélek még mindig a prófétaság lelke, noha az ő prófeciáról alkotott felfogása inkább a görög eksztázison keresztüli ihletettség vonalát követi. A teremtéssel kapcsolatos elképzelésében szintén helye van az isteni léleknek, itt azonban gondolkodásában az uralkodó kategória a sztoikus Logosz.

Az apokaliptikus irodalomban a hivatkozások inkább az emberi lélekkel kapcsolatosak. Még ennél is számosabbak az angyali vagy démoni lélekre való utalások, míg az isteni lelket viszonylag alig említik, s ha szó is van róla, mint az ihletés forrásáról, ezirányú szerepét teljesen a múltba vetítik vissza.

A rabbinikus judaizmushoz az isteni lélek sajátosan, s csaknem kizárólagosan a prófécia lelke. De itt szerepe még hangsúlyosabban a múlthoz tartozik. Egyre inkább teret hódít és megerősödik a rabbi között az a hit, hogy az utolsó próféták Aggeus, Zofóniás és Malakiás voltak, és attól kezdve az isteni lélek teljesen visszavonult a világból. Az isteni lelket szándékaiban és céljaiban alárendelik a Törvénynek. Természetesen a Törvényt a lélek ihlette (ezt a nézetet a korai kereszténység is átveszi), de ezen a rabbi azt értik, hogy a Törvény az isteni lélek egyetlen hangja, és hogy a lélek nem beszél a törvényen kívül. A rabbinikus reménységben, amely az eljövendő időre tekint, a Törvénynek sokkal kiemelkedőbb szerep jut, mint a léleknek.

III. A szentlélek Keresztelő János és Jézus tanításában

1. *A kortárs judaizmus:* Jézus korában Istenről úgy gondolkoztak, mint aki egyre távolabb van az embertől, mint világszerte szentséges Istenről, aki megközelíthetetlen dicsőségben lakozik. Innen érthető a habozás, hogy még Isten nevét se ejtsék ki, és így egyre többet beszélnek a közbenjáró alakokról, mint amilyenek: Isten neve, az angyalok, Isten dicsősége (shekinah), a bölcsesség stb. Mindezek valójában különböző úton próbálják kifejezni Isten tevékenységét a világban, anélkül azonban, hogy feladnák az ő transzcendenciáját. Korábban az „isteni lélek” jelentette a legfőbb módját ahogyan Isten jelenlétéről beszéltek. Most azonban az isteni jelenlét tudata is hiányzott (kivételt csupán a kumráni közösség képviselt). Az isteni lélek, a prófétálás lelke, ahogyan értelmezték, a múltban tevékenykedett (megihletvén a prófétákat és a Törvényt), és ki fog áradni az eljövendő új korban is. A jelenben azonban a lelket teljesen alárendelték a bölcsességnek, a Logosznak és a Törvénynek, és különösen a rabbiakkal a Törvény fokozatosan a vallásos élet és tekintély kizárólagos központjává vált.

Ebben az összefüggésben Keresztelő János jelentős izgalmat teremtett. Nem azért, mintha ő igényelte volna az isteni lélek birtoklását, hanem mert őt széles körben prófétának ismerték el, és így őt is a prófétaság lelke ihlette. Lk 1,15,17-ben az angyal így jellemzi: „és már anyja méhében megtelik Szentlélekkel... és előtte jár Illés lelkével és erejével”. Prédikálása még meglepőbb

volt, mert azt hirdette, hogy az isteni lélek kiáradása közel van - az Eljövendő Lélekkel és tőzzel fog keresztelni. Ennek az erőteljes hasonlatnak részben a folyadék metafora lehetett a forrása, amelyet általánosan használtak az Ószövetségben a lélek megjelölésére, részben pedig az általa gyakorolt sajátos keresztelési szertartás, amelyben a vízzel való meghintés, vagy a vízbe merítés a tűzben megjelenő lélek megtapasztalását ábrázolta. Ez lehetett az ítélet tapasztalata is, de nem szükségszerűen a teljesen romboló, mert a tűznek tisztító hatása is van.

Itt Keresztelő János valószínűleg az ún. messiási bajok kifejezéseiben gondolkodott, amelyek bevezetik a szenvedések és nyomorúság korát - a messiási szülési vajúadásokat. Az új korszakba való belépés eszméje, a ruah tűzfolyamába való bemerítéssel, amelyik megsemmisíti a keményszívűeket és megtisztítja a bűnbocsánathan megtérteket, nem volt sem idegen, sem meglepő János számára, hogy megfogalmazza ezt a szemléletet, párhuzamosan Ézs 4,4-el: „Ha lemossa az Úr Sion leányainak szennyét, és leöblíti Jeruzsálem vértét ítélő lelkével, megtisztító lelkével.”

2. *Jézus*: még nagyobb izgalmat teremtett, mivel azt hirdette, hogy az új korszak, Isten országa, nemcsak hogy nemsokára eljön, hanem már működésben is van az ő tevékenységén és tanításán keresztül. Ennek világos előfeltétele az volt, hogy az eszkatologikus lélek, a Vég hatalma már rajta keresztül állandóan munkálkodik, amelyet az ő ördögűzése és a Sátán áldozatainak megszabadítása, valamint az örömmüzenet hirdetése a szegényeknek tett nyilvánvalóvá. Az evangélisták nem kételkedtek abban, hogy Jézus tevékenysége kezdettől fogva az isteni lélek hatalmában folyt. Máté és Lukács számára a léleknek ez a sajátos munkája Jézusban és általa már a fogantatástól kezdődik. Lukács Jézus születésével hirdette a prófétai tevékenység kitörését, amelyik a régi korszak végének a kezdetét jelentette. De mind a négyen egyetértenek abban a legősibb szemléletben, hogy Jézus a Jordánnál tevékenységének egy sajátos meghíztatását élte át: felszentelését a lélek által, amelyik nyilvánvalóan kapcsolódott a fiúság megbizonyításához. Ezért az ezt követő megkísértési jelenetben képes volt megtartani ezt a bizonyosságot, és meghatározni, hogy a fiúság mit foglal magában, ugyanazon erő által fenntartva.

Jézus üzenetének hangsúlya jelentősen különbözött a Keresztelő Jánosétól, nemcsak abban, hogy ő Isten országát eljöttek tanította, de abban is, ahogyan ő ezt az országot jellemezte. Tevékenységét sokkal inkább az áldás (holdogság), mintsem az ítélet kifejezéseiben látta. Különösen a Keresztelő János kérdésére adott válasza (Mt 11,4kv) mutatja az áldás ígéretének csúcspontját azokban a részekben, amelyeket ő visszhangoz (Ézs 29,18-20), és az ítéletre való figyelmeztetés elhagyását, amelyet azok szintén tartalmaznak. Másrészt, amikor előre tekintett tevékenységének végére, haláláról nyilvánvalóan a Keresztelő János prédikálásából átvett kifejezésekkel beszél (Lk 12,49-50: kereszttség és tűz), valószínűleg, mert úgy látta halálát, mint a Keresztelő János által megjövendölt messiási bajok szenvedését, mint Isten haragja poharának kiürítését.

De ő már hirtokában volt a lélek ígéretének is, hogy bátorítsa tanítványait, amikor azok üldözést szenvednek. Másrészt azonban a „szent lélek” ki-

fejezés Lk 11,13-ban csaknem bizonyosan egy alternatíva a kevésbé kifejező „jó dolgok” megjelölésére.

IV. Az isteni lélek az ApCselben, Pálnál és Jánosnál

Az Újszövetség íróinak többsége megegyezik a szent lélekről való értelmezésben, noha különböző hangsúlyos helyzetek vannak.

1. A szent lélek ajándéka a keresztény élet kezdetét jelöli

Az ApCselben a szent lélek kitöltése az első pünkösdkor az az időpont, amikor a tanítványok először tapasztalták az „utolsó napokat”, az az időpont, amikor az ők keresztény hite elkezdődött.

Pálnál is hasonlóan a szent lélek ajándéka a keresztény tapasztalat kezdete, egy másik út a megigazulás új viszonyának a leírására. Más szavakkal, addig senki sem bírhatja Krisztust, amíg nincs birtokában az ő lelkének. Róm 8,9: „akiben nincs Krisztus lelke, az nem az övé”, mivel nem lehet egyesülni vele, csak a szent lélek által. Nem osztozhatik Krisztus fiúságában anélkül, hogy ne osztaná az ő lelkét, nem lehet Krisztus testének (egyház) tagja, csak ha megkereszteltetett a szent lélek által.

Jánosnál szintén a felülről jövő szent lélek az az erő, amely az újjászületést munkálja (Jn 3,3-8), mivel a szent lélek az életadó, a folyóhoz hasonlóan, amelyben a Krisztustól eredő élővíz új életet hoz mindenkinek, akik hozzá jönnek és hisznek. A Jn 20,22 nyelvezete: „Ezt mondván rájuk lehelt, és így folytatta: Vegyetek szent lelket!”, kétségtelenül az 1Móz 2,7-et visszhangozza: a szent lélek az új teremtés életének a lélegzete. Máshol pedig arról ír, hogy a szent lélek jelenléte egyike az élet bizonyítékainak.

Fontos megértenünk, hogy az első keresztények a szent lélekről az isteni erő kifejezéseiben gondolkodtak, amelyik hatásaiban világosan megnyilatkozik. Ez a hatás nem hagyja kétségek között az egyént, hogy benne lényeges változások mennek végbe éppen az isteni erő közreműködésével. Pál az olvasó számára visszautal az ők kezdeti lélek-élményeikre. Sokak számára ez Isten szeretetének lenyűgöző megtapasztalása volt: „mert szívünkbe áradt Isten szeretete a nekünk adott szentlélek által” (Róm 5,5). Másoknak öröm, megvilágosodás, felszabadítás, erkölcsi átalakulás, vagy különféle lelki ajándékok.

Az ApCselben a szent lélek leggyakrabban említett megnyilvánulásai az ihletett beszéd, a nyelveken szólás, a prófécia és imádság, és Isten igéjének hátor hirdetése. Ezért a szent lélek birtoklását úgy lehetne megjelölni, mint a keresztény ember jellegzetességét, és ezért az ApCsel 19,2 kérdése: „Kaptatok-e Szentlelket, amikor hívökké lettetek?” a Gal 3,2-ben nyer egyenes választ: nem a Törvény alapján, hanem a hit szerinti engedelmségben nyerték el a lelket. A szent lélek maga láthatatlan lehet, de jelenléte felderíthető.

A szentlélek ajándéka tehát nem egyszerűen a keresztségből vagy a kézrátételből levezethető következmény, hanem egy élő történést jelentett az első keresztények számára. Természetesen az ApCsel szerint az őskeresztények kezdeti szertartásukat a szent lélekkel összhangban gyakorolták, és nem fordítva. És bár Jn 3,5 valószínűleg összekapcsolja a keresztséget (víz) és a

szent lélek ajándékát a felülről jövő születésben, a kettőt még sem lehet azonosítani, s a lélek általi születés világosan az elsődleges gondolat.

2. A szent lélek. mint az új élet ereje

Pál szerint a szent lélek ajándéka egy olyan kezdetet is jelent, amelyet a végső beteljesedést keresi: kezdetét egy élethosszigan tartó átalakulási folyamatnak.

Ezért a hívő ember számára az élet minőségileg különbözik a hitet megelőző formától. Mindennapi élete válaszadás a szent lélek igényére, amelyet annak ereje közvetít. Pál szerint ez a meghatározó különbség a kereszténység és a rabbinikus judaizmus között. A zsidók a Törvény által éltek, amely a múlt nemzedékei számára a szent lélek kinyilatkoztató munkájának a gyűjteménye, s ez a magatartás kikerülhetetlenül a nyakassághoz és a kazuisztikához vezetett, mivel a múltban kapott kijelentés nem mindig felel meg a jelen szükségleteinek. A szent lélek azonban egy azonnali személyes kapcsolatot teremtett Istennel, amelyben beteljesedett Jeremiás ősi reménysége (31,31-34), és amelyik sokkal szabadabbá, élőbbé és önkéntessé tette az istentiszteletet és az engedelmességet.

Ugyanakkor, mivel a szent lélek csupán a kezdete az élet végső megváltásának, munkájának nem lehet végső beteljesedése az ember mostani életében. A lélek embere többé nem függ ettől a világtól, de azért mégis emberi ember, a társadalom része. Következésképpen, a szent lelket birtokolni azt jelenti, hogy feszültséget és ellentmondást tapasztalni meg a régi és az új élet között, a test és a lélek között.

3. A gyülekezet és Krisztus lelke

Az új korszakban a szent lélek megkülönböztető vonása, hogy mindenki megtapasztalhatja, és tevékenységét is sokak által fejt ki, nemcsak egy vagy két emberen keresztül. Pál tanítása szerint csupán ez a közös részvétel (koinonia) a szent lélekben teszi az egymástól különböző egyének csoportját egyetlen testté: „Hiszen egy Lélek által mi is mindnyájan egy testté kereszteltettünk.” (1Kor 12,13). És csak ha mindenki engedi, hogy a szent lélek szavakban és tettekben fejezze ki magát benne, mint az egy test tagjában, csak akkor fog ez a test, mint keresztény gyülekezet növekedni. Ez magyarázza meg, hogy miért hátorítja Pál a szent lélek ajándékainak teljes körű és szabad kifejezését: „A kegyelmi ajándékokban ugyan különbségek vannak, de a Lélek ugyanaz. Különbségek vannak a szolgálathban is, de az Úr ugyanaz..” (1Kor 12,4-5), és sürgeti, hogy a gyülekezet vizsgáljon meg minden szót és cselekedetet, amely a szent lélek tekintélyére hivatkozik, a Krisztus mértéke és a benne testet öltött szeretet által.

Ez a Krisztussal való kapcsolat, ami végképp megkülönbözteti a szent lélek keresztény értelmezését a korábbi fogalmaktól. A szent lélek most már határozottan Krisztus lelke, az a másik Vigasztaló, aki átvette Jézus szerepét a Földön. Ez azt jelenti, hogy Jézus csupán a szent lélekben, ill. általa van jelen a keresztény hívőben: „Ti azonban nem test szerint éltek, hanem Lélek szerint, ha Isten Lelke lakik bennetek. De akiben nincs Krisztus Lelke, az nem az övé” (Róm 8,9).

Dr. ERDŐ JÁNOS

A DOGMATIKUS KERESZTÉNYSÉG TANÍTÁSA A SZENTLÉLEKRŐL

A katolikus, görögkeleti és ortodox protestáns dogmatika mai állása szerint kívánom a dogmatikus kereszténység szentlélekről szóló tanát ismertetni úgy, amint az az évszázadok folyamán kialakult. Megjegyezni kívánom, hogy a trinitológiai, krisztológiai és szentlélekkel kapcsolatos kérdésekben következetesen érvényesült a görög bölcséleti szellem.

1. A szentlélekről szóló tanítás hosszú időn át háttérbe szorult a dogmatikában. A teológiai és egyháztörténet vonatkozó szakaszai különösen szegénységet árulnak el a szentlélekről szóló tanítás tekintetében Ennek oka egyrészt az volt, hogy az őskereszténység egyházi tanfejlődés folyamán a szentlélek tana alakult ki a legkésőbbben. A másik ok az a hit volt, hogy a szentléleknek nincs önálló munkája a háromságban, csupán az a feladata, hogy az Atyáról és Fiúról tegyen bizonyosságot.

Az apostoli korban a szentlélekről négy felfogást ismertek:

- a/ a szentlélek Isten egyik attribútuma;
- b/ a szentlélek személytelen isteni erő;
- c/ a szentlélek Isten ajándéka;
- d/ a szentlélek isteni személy.

A szentlélek kérdése nem váltott ki nagyobb érdeklődést. Erről tanúskodik a 325-ben Niceában tartott első egyetemes zsinat állásfoglalása. A zsinat megelégedett azzal, hogy hitvallásában egyszerűen megvallotta a hitét a szentlélekben: „És hiszünk a szentlélekben”.

A szentlélek természetével, az Atyához és Fiúhoz való viszonyával a zsinat nem foglalkozott.

2. A niceai hitvallás megállapítása a szentlélekről sokak előtt hiányosnak, elégtelennek tűnt fel, annál is inkább, mert egyes egyházatyák már használták a „trias-trinitas” kifejezést az „Atya, Fiú és Szentlélek” együttes jelölésére. A szentlélek fogalma a niceai zsinat után került az érdeklődés középpontjába. Vita tárgyát képezte: kitől származik a szentlélek, és miben különbözik az Atyától és Fiútól. A vitában résztvevő teológusok és teológiai pártok jellegzetes felfogásait röviden a következőkben összegezzük.

Sabellius szerint az atya, fiú és szentlélek csak pusztá nevek, Isten különböző tulajdonságait jelölik. *Samosatai Pál* hasonlóképpen azt tartja, hogy a fiú és a szentlélek Isten attribútuma. *Tertullianus* felfogása az, hogy a fiú és a szentlélek Istentől származik, Isten a gyökér, fiú a fa, és szentlélek a gyümölcs. Istentől erednek, és egyesülésben maradnak vele.